

УДК 332.12:330.142

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

PROGRAMMATIC APPROACH IN SYSTEM BY DEVELOPMENT OF REGIONAL AGRARIAN BUSINESS

Ужва А.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

У статті висвітлено теоретично-методичні засади програмно-цільового підходу в управлінні розвитком соціально-економічної системи. Розглянуто механізм стратегічного управління розвитком регіонального аграрного бізнесу. Обґрунтовано необхідність застосування даного підходу до розв'язання питань розвитку регіонального аграрного бізнесу, що забезпечить підвищення ефективності виконання прийнятих рішень.

Ключові слова: програмно-цільовий підхід, аграрний бізнес, регіон, стратегічне управління, сталий розвиток, соціально-економічна система.

В статье отражены теоретическо-методические принципы программно-целевого подхода к управлению развитием социально-экономической системы. Рассмотрен механизм стратегического управления развитием регионального аграрного бизнеса. Обоснована необходимость применения данного подхода к решению вопросов развития регионального аграрного бизнеса, который обеспечит повышение эффективности выполнения принятых решений.

Ключевые слова: программно-целевой подход, аграрный бизнес, регион, стратегическое управление, устойчивое развитие, социально-экономическая система.

In the article it is reflected in theory methodical principles programmatic having a special purpose to approach in a management development of the socio-economic system. The mechanism of strategic management development of regional agrarian business is considered. Grounded necessity of application of this going near the decision of questions of development of regional agrarian business, which will provide the increase of efficiency of implementation of the accepted decisions.

Keywords: programmatic approach, agrarian business, region, strategic management, steady development, socio-economic system.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аграрний бізнес є фактором фінансово-економічної стабільності України. Його внесок у відновлення національної економіки визначальний. Нині галузь забезпечує більше 35% експортного потенціалу держави. Агросектор щодня приносить Україні 30 млн. дол. США чистої валютної виручки. Аграрний бізнес являє собою цілісну соціально-економічну систему, єдиний інтегрований організаційно-економічний механізм, що поєднує різні складники системи, орієнтуючи їх на основну мету – ефективний сталий розвиток. Перехід аграрного бізнесу до сталого розвитку означає такий якісний стан складної активно функціонуючої системи, за якого вплив можливих негативних процесів на продовольчо-екологічну безпеку країни і стан агроекологічних систем буде

зведено до мінімуму або усунуто без наслідків для них. Конкурентоспроможність підприємств аграрного бізнесу забезпечується ефективним використанням ресурсного потенціалу регіону.

Отже, концепція розвитку за своєю суттю інтерпретується як підхід до розвитку регіонального аграрного бізнесу, який виступає як соціально-економічна система відносин у сфері виробництва, переробки власної сільськогосподарської продукції, її зберігання, транспортування, реалізації, при цьому всі складники системи розвиваються збалансовано.

Управління розвитком регіонального аграрного бізнесу потребує використання спеціальних методів, до яких належить насамперед програмно-цільовий підхід. Розроблення цільових програм соціально-економічного розвитку – загальнодержавний підхід, який використовується в усіх розвинутих країнах і постійно вдосконалюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням цільового програмування соціально-економічного розвитку території присвячено праці таких науковців, як: Л.І. Абалкін, А.Р. Батчаєв, О.С. Власюк, О.Г. Гранберг, Л.С. Гур'янова, О.С. Єфремов, Я.А. Жаліло, В.О. Жворонков, Т.С. Клебанова, С.М. Климов, К.Г. Коваленко, В.М. Лексін, Є.А. Олейников, М.І. Попов, А.І. Семенченко, В.К. Сенчагов, А.Ю. Смирнова, В.М. Тихонов, В.Г. Ткаченко, Т.М. Трунова, К.А. Фісун, Л.Д. Яценко та ін. Вагомий внесок у розроблення теоретичних і практичних аспектів програмування регіонального розвитку зробили вчені: Л.К. Абрамов, М.П. Бутко, В.М. Геєць, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишин, Л.І. Дідківська, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, В.С. Кравців, Т.В. Пепа, В.І. Пила, Б.А. Райзберг, Д.М. Стеченко, Л.Г. Чернюк, М.Г. Чумаченко, Л.Т. Шевчук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас недосконалість системного та ефективного стратегічного управління вітчизняним аграрним бізнесом на рівні регіонів зумовлює необхідність проведення подальших досліджень щодо можливостей використання сучасних ефективних інструментів програмування його розвитку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є висвітлення концептуальних засад та обґрунтування необхідності застосування програмно-цільового підходу в процесі управління розвитком регіонального аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах сьогодення стратегічне

планування соціально-економічним розвитком територій стало найефективнішим методом управління розвитком. Створення нової системи планування повинне базуватися на формуванні прогнозів і цільових програм. Програмно-цільовий підхід є важливою частиною системи державного управління економікою в цілому. Він дає змогу забезпечити розвиток пріоритетних галузей та комплексів, окремих територій шляхом залучення для цього фінансових ресурсів із різних джерел. В основі програмно-цільового підходу до управління лежить орієнтація діяльності на досягнення поставлених цілей виходячи з наявних проблем.

При цьому насамперед активізуються проблеми виходячи із ранжування цілей, потім намічаються шляхи їх реалізації через деталізацію способів і засобів. Головне призначення програмно-цільового підходу полягає в оцінці наявного ресурсного потенціалу, а також у можливості його використання на вирішення конкретної проблеми у форматі «мета – заходи – результат» [1, с. 38].

Науковці по-різному визначають сутність програмно-цільового підходу та його необхідність в управлінні розвитком будь-якої системи. Так, одні вчені під програмно-цільовим методом розуміють розроблення програм вирішення соціальних, економічних, екологічних, науково-технічних, регіональних проблем розвитку суспільства, інші – розглядають як систему науково-методичних заходів, яка забезпечує розв'язання проблем міжгалузевого та міжрегіонального характеру шляхом поєднання цілей із ресурсами [2, с. 169]. Ми цілком погоджуємося з М.П. Бутко та О.Д. Хомик, які стверджують, що програмно-цільовий метод – це дієвий інструмент управління соціально-економічним розвитком території [1, с. 39].

Рис. 1. Схема стратегічного управління розвитком регіонального аграрного бізнесу

Джерело: побудовано автором за [1, с. 42]

Отже, у процесі дослідження ми розглядаємо програмно-цільовий підхід до управління розвитком аграрного регіонального бізнесу як важливий регулятор під час реалізації стратегії його сталого розвитку. Сутністю підходу є вибір основної мети науково-технічного, економічного та соціального розвитку, розроблення основних заходів для їх досягнення у визначені терміни за збалансованого забезпечення виробництва ресурсами.

Схематично місце регіональних цільових програм та проектів у плануванні розвитку аграрного бізнесу можна представити на рис. 1.

Цільові програми розвитку аграрного бізнесу спрямовані на розв'язання ключових завдань сталого розвитку і включають комплекс заходів із чітко визначеними змістом, термінами реалізації, очікуваними результатами, а також необхідними обсягами фінансування та їх джерелами. Формування цільових програм розвитку на рівні держави регулюється Законом України «Про державні цільові програми» [3]. Розроблення регіональних цільових програм регулюють Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання [4].

Програмно-цільовий підхід є важливим інструментом процесу стратегічного управління розвитком регіонального аграрного бізнесу. При цьому основними перевагами цього підходу є:

- спрямованість на досягнення цілей, визначених стратегією розвитку аграрного бізнесу, та узгодженість його цілей із наявними ресурсами;
- орієнтація на комплексне розв'язання проблем шляхом розроблення взаємопов'язаних заходів;
- концентрація ресурсів для вирішення комплексних проблем на пріоритетних напрямках регіонального розвитку;
- координація діяльності окремих суб'єктів, що підвищує ефективність реалізації прийнятих рішень;
- забезпечення гнучкості в реалізації стратегії регіонального розвитку [5].

Програми соціально-економічного розвитку регіонів є міжгалузевими програмами, що включають заходи економічної, соціальної та екологічної спрямованості і вимагають залучення істотних матеріальних, фінансових, інформаційних та людських ресурсів. Водночас в Україні програми соціально-економічного розвитку регіонів, незважаючи на наявні нормативно методичні матеріали та спеціальні методи прийняття рішень, як правило, не мають достатнього економічного обґрунтування. Переважна більшість регіональних цільових програм включають заходи, щодо яких немає оцінок економічних результатів, не проведено розрахунок економічних результатів, не знайдено оптимальний варіант порядку реалізації заходів, тому програмно-цільовий підхід до управління розвитком аграрного бізнесу має базуватися на принципах:

- системності;
- комплексності;
- диференціації прийняття рішення;
- вибору пріоритетів розвитку;
- збалансування інтересів суспільства, держави та суб'єктів ринку;
- ефективності програми в цілому.

Реалізація цих принципів має враховувати особливості діяльності підприємств аграрного бізнесу: земля є основним засобом виробництва; сезонність виробництва та залежність від погодних умов та ін. Використання програмно-цільового підходу у практиці управління розвитком аграрного бізнесу зумовлене необхідністю збереження як побічних заходів регулювання ринкових відносин, так і заходів прямого регіонального управління окремими процесами і підприємствами. Програмні заходи враховують розвиток галузі, регіону, стан ринку, підвищення продуктивності праці, рівня життя, забезпечення соціальної захищеності населення. Розроблені регіональні програми розвитку аграрного бізнесу сприяють:

- регулюванню розвитку аграрного сектору економіки, ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, підтримці сільськогосподарського виробника на регіональному рівні;
- збереженню та зростанню ресурсного потенціалу в сільському господарстві та переробній промисловості;
- формуванню регіональних фондів закупівлі та постачання сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства;
- забезпеченню населення області продовольчими товарами в необхідній кількості;
- структурним перетворенням в аграрному секторі регіональної економіки;
- подальшому формуванню ринкової інфраструктури, що відповідає особливостям регіонального аграрного бізнесу і вимогам ринку сільськогосподарської продукції і продовольства;
- розвитку кооперації та агропромислової інтеграції;
- стимулюванню інвестиційної активності, оптимізації інвестиційної політики, пріоритетному спрямуванню інвестицій у високотехнологічні і конкурентоздатні виробництва з короткими термінами окупності;
- розвитку виробництва екологічно чистих продуктів харчування, у тому числі для дітей;
- забезпеченню зайнятості населення.

Отже, необхідність використання програмно-цільового підходу полягає в обґрунтуванні концентрації ресурсів для вирішення комплексних проблем, забезпечення координації видів діяльності і заходів, що здійснюються окремими відомствами і різними рівнями керівництва, підвищення ефективності виконання прийнятих рішень.

Ураховуючи особливості використання програмно-цільового підходу в управлінні регіональним аграрним бізнесом, зазначимо, що його потенціальні можливості реалізуються лише у

разі адекватної відповідності конкретній ситуації, правильної реалізації принципів програмно-цільового підходу. Це має принципове значення, тому що необхідно дотримуватися специфічних форм, методів і процедур управління.

Своєю чергою, виконання програмно-цільових завдань ефективного функціонування соціального складника сталого розвитку аграрного бізнесу передбачає:

- формування правового і методологічного забезпечення соціального розвитку села;

- пріоритетну державну підтримку вдосконалення соціальної сфери на регіональному і місцевому рівнях;

- підвищення збереження наявного потенціалу соціальної інфраструктури села на основі розроблення і реалізації ефективного правового, економічного і організаційного механізмів;

- підвищення ефективності використання матеріально-технічних і кадрових ресурсів соціальної сфери села шляхом формування підприємств інтегрованого типу, поширення нових прогресивних форм діяльності;

- здешевлення сільського житлового будівництва на основі нових конструктивних рішень, розширення використання вітчизняних будівельних матеріалів і технологій.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сталий розвиток підприємств аграрного бізнесу має базуватися на дії економічного механізму та комплексі його складових елементів.

Основними складовими елементами економічного механізму сталого розвитку є цільові програми сталого соціально-економічного розвитку галузей, форми державної підтримки та регулювання, ціноутворення, стимулювання процесу впровадження інноваційних розробок у практичну діяльність підприємств, іпотечне кредитування, розвиток інтеграції та диверсифікації, соціальне забезпечення сільського населення. Програмно-цільовий підхід в управлінні регіональним аграрним бізнесом в Україні має недоліки, які пов'язані з вибором пріоритетних цілей, установленням критеріїв оцінки ефективності цільових програм, а також оцінки досягнення цілей, розробленням системи показників результативності. У процесі програмування діяльності підприємств аграрного бізнесу не створено єдиний центр розроблення програм, їх координації і контролю. Більшість програм не забезпечено надійними інституційними і фінансово-економічними механізмами для їх виконання. Під час розроблення і реалізації програм не використовувалися методи управління проектами, не будувалися дерева цілей, не використовувалися економіко-математичні моделі програмування, не передбачалася взаємодія різних підпрограм.

Отже, для активізації процесу програмно-цільового управління необхідні подальші наукові розробки у цій сфері, які сприятимуть більш широкому використанню їх у стратегічному управлінні розвитком аграрного бізнесу регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутко М.П. Інструменти реалізації стратегії регіонального розвитку / М.П. Бутко, О.Д. Хомик // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. 4 (60). – С. 36–43.
2. Стеченко Д.М. Програмно-цільова орієнтація в управлінні соціально-економічним розвитком регіону / Д.М. Стеченко // Університетські записки: часопис Хмельницького ун-ту управління та права. – 2007. – № 3. – С. 167–171.
3. Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 № 1621-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання» від 04.12.2006 № 367 / Інформаційно-аналітичний центр «Ліга». – К.: ЛІГА:ЗАКОН, 2012.
5. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком / Д.М. Стеченко. – К.: Вища школа, 2000. – 224 с.